D. T. O. M. A.

DISSERTATIONEM INAUGURALEM
DE

MORSU VI-PERÆ,

Sub
PRÆSIDIO
VIRI
Nobiliss. Ampliss. Excellent. Experientissimi

DN. SIGISMUNDI RUPERTI Sultzberger/

Phil. & Med. Doctor. Celeberr. Anatom.
& Chirurg. P. P. Famigeratiss. Facult. Med.
Adsessor. gravissimi.
PRO

LICENTIA

Impetrandi Honores & Privilegia in Arte Medica
Doctoralia,
Publico Examini submittit
M. MICHAEL Ettmüller/Lips.
Art. Medic. Baccal.
Die 17. August. Anno 1666.

LIPSIÆ,
Denuò excud. NICOLAUS SCIPIO,
Anno 1679,

10

13288

PROOEMIUM.

TErrestres Deos si vocarim primos nostros Parentes, vix aberraturum me æstimo. Absoluta namqve eorum potestas, totum terrarum complectebatur orbem, & qvicqvid universo hic ipse fovebat ambitu, ceu Dominis humillimè eis serviebat. Sed neglecto ab ipsis mandato Divino, omnes qvoqve subditi rebelles similiter sunt facti, ut vel levissimum animalculum insurgere contra eosdem animosè audeat. Non sufficiebat scilicet, tot morborum tempestatibus expositum esse corporis navigium, aut nebulæ instar evanescere fugaces vitæ dies, sed ad principis anteà conspirare debebant internecionem, tum ipse homo, tum reliqva animantia. Relinqvo machinationes, qvas homini homo struit malitiosè. ne proprio generi aspergere infamiæ labem videar, Brutorum saltem notanda vis, eorumq; insigniorum atrocitas, & viliorum nocendi perniciositas, qvâ leviter saltem provocata, lethalibus se ulciscuntur plagis. Qvem non prosternit Leo, Tygris, Ursus, Lupusvè? qvis cornuum Tauri ferat insultum? aut ungulæ eqvinæ percussionem? qvæ ut aperto nos aggrediuntur Marte, ita manifestam eorum læsionem nemo non fugit. Ast vix his cedunt vel vilissima animalcula, qvæ occultis veneni armata sunt spiculis. Araneus non bufoni tantum mortiferas struit insidias, sed & homini, si provocetur, est venenatus hostis. Qvid scorpii valeat aculeus neminem latet, qvidqve apum, vesparumvè ictus habeat in recessu, loqvuntur Practici. Taceo phthiriasin morbum, in qvo, horrendum dictu, sordidi pediculi miserè interimunt ægros. Viperæ *in præsentiarum considerabo vim, & qvantum malignitatis in* morsu *sub alexiteria earum lateat virtute, pensitabo. Huic ut faveat Divinum Numen, supplex rogo.*

CAPUT I. THEORETICUM.

PUNCTUM I.

Morsum viperæ esse venenosum asserit.

§. 1.

PAradoxa admodum prima fronte videtur Cornelii Celsi sententia, dum *libro V. Medicinæ cap 27.* expresse asserit, *omnem feræ*

morsum habere qvoddam virus: qvod effatum, licet de propriè dictis feris indomitis, iisqve homini singulariter infestis intelligi possit, sicut hoc sensu illud interpretatur *Sennertus lib. V. Prax. Part. IV. c. 19.* Antecedentes tamen lineæ & subseqvens generalis medendi methodus, ad omnia animalia, hoc assertum accommodandum svadent: Cum inprimis in aliorum Autorum lectione occurrens experientia, idem satis confirmet. Notanter interim, *qvoddam virus habere* ait. innuens hoc ipso varietatem graduum, dum intensius modò sit idem modò remissius, modò insignioribus comitatum sit symptomatibus modò levioribus, ita ut in genere qvilibet morsus cujuscunqve animalis furore tamen vel irâ concitati præter læsionem externam, veneni unà inducat metum.

§. 2. Ast inter feras morsu venenato inqvinantes, præ aliis serpentum & reptilium eminet genus, inter qvæ verè primum meretur locum vipera, *animal in totum pernitiosissimum & venenosum*, ut loqvitur *Amatus Lusitanus Cent. 1. Cura 1. Scholio. 10.* Qvod qvò notius est omnibus ferè Europæis, eò vehementius lædit mordendo testantibus hoc Symptomatis, qvibus catervatim stipatur hic morsus. Sed in qvo venenositas hujus consistat, omninò controversum est; necesse ergò, ut de natura veneni morsusqvè venenati prius constet, qvò eò certius de veneno viperino possit ferri judicium.

§. 3 Venenorum essentia, si qvæ alia, in toto Naturæ theatro ut maximè est obscura, ita ob id perdifficilis in Medicina eorum curatio est. *Vide elegantissimum discurs. Joh. Fabri Lyncei Exposition. in nomina, & imagines animalium novæ Hispaniæ pag. 783.* In primis monendum insignem vulgò hic animadverti abusum, dum qvodlibet corpus naturale ejusve qvædam pars, lædens qvocunqve modo corpus humanum, cujus læsionis ratio adeò manifesta dari non possit, aut licet reddatur, ab altero ob præconceptarum opinionum vim, non accipiatur, mox venenosum, læsioqve à veneno oriunda dicitur. Sic Opium sæpius vocatur venenosum ob vim suam Narcoticam, cum tamen magni ipsius Theriaces Antidoti constituat basin, unde & Hyoscíamus, Solanum, Mandragora; ipsumqve salutiferum Papaver, sub venenorum vulgò rediguntur classem, cum tamen horum legitima præparatio & usus, divinas medentibus porrigat manus, & nunqvam satis deprædicandam ægris ferat opem. Sic similem sortem subit ob simi-

lem

lem vim *Datura* dicta planta, ex cujus tamen semine, qvam elegantissimum Pharmacum phantasticum doctissimus elaboret *Fabritius Bartholetus*, ad qvæcunqve deliriorum melancholicorum inprimis genera efficacissimum, videri poteſt *in lib. V. Method. in dyſpnœam Part. 1. cap. 1. pag. 392.* Qvod ipsum medicamentum manu ferè nos ducit ad penetrandam intimius medicamentorum vim, eorundemqve spiritus & archeum corporis nostri, afficiendi modum. Miror intereà cur non & pares ob causas vinum inter venena relatum fuerit, postulante hoc delirio ebrioso, post nimium ejus usum, nunc melancholico, nunc Maniaco &c. pro varietate individuorum inducto: Sicut ob vires hujusmodi stupefactivas, vapor ex musto fervescente exhalans venenatus dicitur, cum tamen mustum, in larga qvoqve copia haustum, nullas veneni inprimat notas. Solent similiter sangvis menstruus, lac in ventriculo coagulatum ob qvædam symptomata, ex stomachi gravedine oriunda, Ungvium segmenta, ob vim emeticam vel purgantem excedentem, cantharides ob vim suam inprimis vesicam exulcerantem &c. venenorum appellari nomine. Ut & Calx viva, item Gypsum, vitriolum assumtum, Aqva fortis, venenata dicuntur, ob repentinam suam læsionem &c. Ceterum si simili modo pergere debeam, vereor sane, ne omnia medicamenta, & alimenta ex perverso usu fiant venena, & horum usus legitimus easdem in medicamenta permutaret. Aliud namqve eſt noxium, aliud verò venenatum.

§. 4. Venenorum interim propriè sic dictorum qvod attinet naturam, ante omnia præscindendus eſt conceptus usurpationis, & præparationis, ab eorum interna essentia, qvia sub illo respectu venena fiunt non venena, hoc eſt legitimo usu, & commoda præparatione, abeunt in saluberrimas medicinas; propriam verò consideratam essentiam, conceptu qvodam generali omnibus univocè competente exprimere, res videtur ferè impossibilis, tum ob insignem eorum varietatem, tum etiam ob unius, ejusdemqve veneni variam operandi rationem. In genere tamen in hoc omnia convenire videntur, qvod agant, vel ratione fermenti cujusdam peregrini. Massæ sangvineæ, tanqvam Nectari vitali, omninò exotici, vel ratione speciei, seu Ideæ cujusdam Archæo hostilis, eum in varias agitantis perturbationum procellas, undè enormis actionum læsio, & perversio contingit: Ita ut læsio à veneno partim ad corpus, partim ad actiones ejusdem per-

 tineat.

tineat. Qvas læſiones communiter, à qvalitate qvadam maligna & toto genere deleteria oriri ajunt, contra qvos tamen diſputat *Johannes Marcus Marci à Kronland. in Philoſoph. vet. reſtit. Part. IV. Sect. 3. pag. 431.*

§. 5. Hujusmodi veneni operationes & operandi modos, deprehendimus inprimis in morſibus venenatorum animalium, qvando præter rationem partis affectæ, & læſionis continui modum, ſupervenit Symptomatum miſerandorum, & horrendorum cohors, hinc certum imminens vitæ periculum, cum morbi acumine ſeu brevitate, ut ſunt, totius corporis tremor, item exhorreſcentiæ, ſyncope læviſſimo vulneri remota licet in parte ſuperveniens: Sudor frigidus ſyncopticus, corporis intumeſcentia, maculæ & livores hinc inde erumpentes, qvæ pro varietate mordentis etiam variant: in genere tamen vulneri tali ut tali nullo modo per ſe cohærere poſſunt, ſed omnino τὸ θεῖον Hippocratis hujusmodi læſionibus ineſſe videtur. Non ſufficit autem, ut à venenato habito vulgò animali contingat læſio; nam & venenatum citra veneni ſui vim lædere, & contra non venenatum plagam venenoſam infligere poteſt, pro alio atqvè alio, in qvo conſiſtunt, ſtatu. Hujusmodi porrò crudelia ſymptomata (de qvibus poſteà, ubi de ſignis) cum præſentaneo vitæ periculo, cujus linea ultima imminet, niſi celeri manu feratur auxilium, conjuncta, qvæ morſum viperæ inſeqvuntur, apertè oſtendunt à poſteriori licet, venenum & hujus lethiferam vim conjunctam eſſe cum iſto morſu. Undè tutiſſima qvoqvè curatio per Alexipharmaca, ſeu communia, ſeu appropriata, experientiâ duce inventa inſtituitur, ſeu intus aſſumta, ſudoris beneficio, naturæ conatum juvent, expellendo, ſeu foris admota eandem levent attrahendo.

§. 6. Sunt eqvidem nonnulli, qvi morſum viperæ licet vel atrociſſimum venenatum negant, ſed omnem ſupervenientem ſymptomatum ſyndromen, tùm ex acutie, & ſummô dentis lædentis acumine, ejusqvè relictis ſpiculis, & tenuis bilioſi liqvoris ſociatione, tùm ex partis læſæ nervosâ compoſitione oriri volunt. Non ſecus ac ex aciculæ punctura in partibus nervoſis nonnunqvam ſuperveniat mors. videatur *Bartholinus de angina Puerorum p. 111. 112. & D. Pauli digresſio de febrib. malignis p. 45. Hildanus Cent. V. obſ. 11.* Sed utut hæc ſeſe rectè habeant, non tamen omnem abſolvunt paginam: multum facit

acumen

acumen dentis, undè fine eo invalidæ funt viperæ demonftrante hoc *Zvvölfero*, & *Severino*: multum qvoqve pars læfa, ut majora feqvantur fymptomata, liqvor etiam effufus maximè eft ponderandus, & in hoc ipfo id, qvod venenatum reddit vulnus, cæteris paribus refidere exiftimo, cum in minima qvantitate maxima ejus fit vis. Cur enim hujusmodi morfus maculæ & livores, & intumefcentia corporis, cur horrdndæ lipothymiæ, & cordis anxietates feqverentur? aliàs in fimilibus non obviæ læfionibus: cur in partibus carnofis eadem adesfent Symptomata? Cur applicata externè alexipharmaca & proprio ex fubjecto, & etiam ex alieno, item volucres viventes, attrahendo relevarent ægrum? Cur interna alexipharmaca curarent maximè, fi ab omni venenatæ læfionis fufpicione, effet liber viperæ morfus? cur deniqve tam brevis relicta fit vitæ ufura de morfis? taceo hic Suctionem partis læfæ cum ore, accelerare mortem promovendo venenum ad interiora ex *Amato*, licet rejiciatur hæc hypotefis *à M. Sever. de Vipera Pythia. part. II. cap. 8. p. 36.* Cujus exfuctionis veritatem vide apud *Lynceum loco fup. citat. p. 778.* Cur deniqvè aliorum animalium vulnera levia ob veneni tamen qvandam labem funt lethalia? ut infrà patebit. Perplacent ergo mihi *Sennerti* verba *lib. IV. Prax. Part. II. cap. 21. Vulnera à venenatorum morfibus vel ictibus illata plus nocent vi venenata qvam vulnere, qvæ per fe plerumqve non funt magni momenti:* Concluferunt ergò veteres viperam effe venenatam. fed qvæfiti ulterius, *cur fint venenatæ*, dixére, qvia earum licet exiguus morfus fit lethalis, idqvè propter venenofitatem animalis, & ita vitiofum commiferunt circulum; qvem ut effugerent tandem refpondére, vim ineffe ipfis peculiarem, toto genere præter naturam, & uno verbo occultam. Sed hoc ipfo dixére, fe ignorate iftam vim venenofam, qvia ipfis fit oculta, qvod namqvè occultum eft, hoc ignoro. Pergendum ergò jam ulterius & ad naturam veneni viperini ejusq; per morfum communicationem eft progrediendum.

PUNCTUM II.

Autorum de veneni viperini naturâ fententiam perpendit.

§. 1.

Viperam ejusqve inprimis morfum, maximè effe formidandum, ob veneni noxam, experientia edocti, ftatuere veteres; Cæterum

& ean-

& eandem viperam insigniter prodesse ad profligandas multorum morborum phalanges, eadem ipsos informavit experientia. Sic vinum, in qvo suffocatæ viperæ, præsentissimum ad horrendam Elephantiasin Græcorum, seu lepram Arabum esse Alexipharmacum demonstrat *Galenus lib. VI. Comment. Aphorism. 47.* Qvas tamen historias in dubium vocari videtur *Poterius*, contraria experientiâ fretus *Cent. 3. obs. 81.* Et musto, in qvo similiter extincta vipera, spontaneo nisu, talis æger non tantum perfectè curatus, sed præterea qvoqve omninò in Juventutem qvasi restitutus fuit; exutis crinibus, ungvibus & pelle hisqve omninò renovatis: referente *Aretæo lib. II. de Sign. & Caus. diuturn. morb. cap. ult.* qvarum historiarum explicationem vide in *Zacuto Lusitan. lib. VI Medic. Princ. Histor. II.* Unde etiam à *Galeni* antecessore *Andromacho* theriacæ tanqvam basis fuêre immisti ex viperis parati trochisci. Cæterum cum deficeret ratio, propter qvam tam pernitiosum venenum & rursus adeo salutare pharmacum consisterent in eodem subjecto, res tandem eò pervenit, ut dixerint, non totam viperam esse venenatam, sed tantum qvasdam ejusdem partes: has recenset *Bald. Angl. Abbatius de Vipera: Cap. IV. V. & VI.* & ait *esse dentes, Gingivas & vesicam felleam: in dentibus qvidem venenum esse à natura inde manifestum ait, qvoniam ab iisdem dentibus viperæ jam dudum mortuæ, si qvis tangatur, lethale est. Qvare hac in parte, & mortua & viva, semper apta nata est ad lædendum; in Gingivis porrò, & vesiculis earum, esse collectum venenum ex usu & cibo venenatorum animalium, attractum à vesica fellea, vagum & spirituosum, translatum ad Gutturis partes, tanqvam in sentinam deponi à natura. & facultate viperea perfici. Hanc autem fellis virulentiam toto Capite V. probat ex eo, qvod impositum felictui viperino, venenum à viperæ ictu projectum, similitudinis ration attrahat*

§. 2. Hæc veterum fuere asserta, ab *Abbatio* explicata, qvæ ex parte vera esse certâ ratione, dummodo legitimè explicentur, inferius patebit: Merentur interim examen. Videntur enim omninò ex nuda, eaqve falsa hypothesi oriri: observarunt scil. veteres, morsu tantum lædere viperas venenosè, hinc dentes esse venenatos conclusére, cumqvè præterea vesiculas observarint in gingivis, easqve liqvore qvodam plenas, confirmati ulterius in sua opinione, & hunc venenatum statuerunt, cum ex fellis derivetur vesicâ, affirmantes, felleum liqvorem,

pessi-

pessimum corporis in qvocunq; animali virus. Sed superiores restant difficultates; si tam pretiosus pro vita humana & conservanda & prolonganda est reconditus balsamus in viperis, undè hæc eorum venenositas in dentibus? in liqvore felleo? & in vesiculis gingivarum? In qvo consistit hoc ipsum venenum? Hinc qva ratione dentes sint venenati, omninò probandum, & explicandum fuisset, non ex nudo effectu, morsu venenato, de dentium malignitate judicandum: ad: hæc etiam post mortem lædere posse ex se & venenosa suâ vi, qvam dicti modò Autores illis attribuunt, vana est mentis persvasio, cum nulla vera hujus rei unqvam observata sit experientia, & licet exemplum, qvod mortuæ viperæ dentis tactus sit lethalis, habeat *J. C. Claudinus de ingressu ad infirmos*, huic tamen & etiam *Abbatio* abundè satisfacit *doctissimus Severinus*, & ratione & experimento confirmatus, *de vipera Pythia cap. 8. Part. II. p. 359. & 360.* inter alia inqviens: *Viperæ aut dens integer, aut comminutus & uti libuerit voratus, ne dum non lethiferus, sed neqve detrimentosus experimento comprobabitur tibi, seu nuper mortuæ denticulus, seu viventis, seu dum digitis tribq continecatur coërcitus angvis Capite, in animantis cujuspiã carnem, tum ipsius cperam per vim adactus, seu per arbitrium viperæ fuerit defixus, qvod duplex nos experimentum in pullo Gallinaceo fecimus.* Qvod vesiculas attinet sub dentibus, ex *Ambrosini* Anatomica observatione constat, qvod viperæ præter 34. dentes maxillarum (48. numerant *Hodiernus & Spontonus*) habeant qvatuor caninos, inprimis fœmellæ, semper tn. duos tantùm, se observasse *ait Locatelli theatr. arcanor. p. 263.* Qvi conspiciuntur perforati & vesicula liqvore plena muniti, qvod tn. de duobus tantum asseritur à qvibusdam (& in specie inter hos qvodam medio,) qvæ novo qvotidie repletur humore, dum primus in ictu, consumtus fuerit: Ad has dentium vesiculas ex corde & hepate venæ seu arteriæ ascendentes deferunt hunc liqvorem. Videatur *Jonstonus lib. 1. histor. Nat. de Serpentibus Tit. II. cap. I.* Sed hanc ipsam *Ambrosini* & antecedentem *Abbatis* sententiam, licet nec avtopsiam confirmare, neqve rationem ullam comprobare ostendat *Veslingius*, describens Anatomen viperæ *Marco A. Severino Part. I Cap. 12. p. 234.* Horum tamen effatum sub *Plinii* de sensione confirmatur à *J. B. Hodierno in descriptione dentis viperini ad Severinum misso pag. hujus 258.* Qvi observavit vesicam felleam hepati colligatam in mediam propè

candum propagari atq; istius filamenta qvædam mira subtilitate per spinam ad os perduci, & virus per ejusmodi filamenta qvasi per venulas ad dentis cavitatem perduci: ubi dentium harum accurata structura eleganter describitur, cujus brevem quasi summam dat *Veslingius in sua Anatome Viperæ, dicens, qvod recondantur intra laxas veluti vaginas, liqvore felleo plenas, ex qvibus ad libitum ferè celerrimè efferuntur. Hos lethale discrimen & pernitiem afferre de morsis, tenuiqve fistula, veluti Scorpionum aculei, perforatos infundere venenum tàm experientiæ censura, qvàm Autorum scriptis seriò confirmatum est.* Sed Salivalem hunc, in & propè dentes humorem per se consideratum, experientiâ edoctus similiter ab omni veneni suspicione liberat *Severinus p.360.* vidit nempè *Johannem Branchinum Theriacopæum Senensem* virosum hunc liqvorem de viperæ viventis dente collectum, nihil exinde noxæ perpessum, qui retulit, & de Gingiva viperæ mortuæ viventis ore ventriculo captatum, alii præter se nulli ex aqva vel vino potatum nocuisse: nec succum hunc Gallo gallinaceo immissum in os qvicquam nocuisse: nec famulo super manu perpuncta virus hoc infricatum aliquid noxarum intulisse: & licet ex fellis vesicula oriatur, cum vesicæ felleæ non sit venenatus liquor, nec hic exindè ortus erit malignus, probat hoc meum assertum *Zvvölferus animadvers. in Pharmacop. August. Class. XII. p. 211.* Qui in his partibus nullam unquam deprehendit malignitatem, & abscissa capita, vesiculas felleas, & caudas, earundem alia carne obvolutas felibus & canibus devoranda objecerit, qui hæc ipsa sine nullo vitæ discrimine consumsére, videatur *Boyle experiment. Philosoph. experiment. II. p.58.* item *Bartholinus* de angina puerorum *pag.* 111. refert: capita resecta canes devorant nulla mortis mulcta, & si humorem suspectum ex capite de mortuo promas, innoxium senties, & *pag.* 113. aliis vesicula fellea est suspecta, qvæ tn. canibus in alimentum cedit; quam ipsam potiùs ceu ad quælibet venena antidotum deprædicat *Borell. Cent. IV. Observ.* 19. & certa observationis fide comperit *Severinus parte II. cap. I. pag.* 288. quod pulli gallinacei stomacho immissum fel nil offecerit: præterea si vipera integra in vino extincta leprosos restituit, & fœminæ Anglicæ tali vino pro cosmetico utantur, teste *Zvvölfero* eodem loco; si totæ viperæ in retortam immissæ, cum capite & cauda, dent saluberrimum ⊖ volatile, ubi eorum erit fellea malignitas? objiciunt

quidem

quidem venenatis vesci alimentis viperas, hinc venena hæc secerni in fellis vesicam, salutares v. partes in succum & sangvinem converti. Sed ut taceam merum esse effugium, nulla ratione stipatum, hujusmodi animalia venenosa cur non eodem veneno in digestionum officinis afficiunt partes? cur non inqvinant sangvinis vim alexipharmacam, anteqvam in vesicam colligantur biliariam? item undè petenda origo virtutum alexipharmacarum, si venenatis vescuntur bestiis? prætereà & anates bufonibus & ranis delectantur venenatis, sicut ciconiæ, similibus ranis, serpentibus, bufonibus aliisq; toxicatis animalculis (undè hæ aves per putrefactionem in similia denuò reviviscunt animalia, non secus atq; ex indusiis humanis fiunt pediculi, ex spermate & sangvine humano fiunt muscæ & pediculi, ex pane & melle fiunt formicæ, ex Basilicone & fracedine lapidis scorpiones &c. videatur *Helmontius de Potestate medicaminum* §. 37. qvale Scorpiones ex ocymo exemplum observavit *Magnificus D. D. Michaelis*) tautum tamen abest, ut venena colligant, ut potiùs efficacissima exhibeant alexipharmaca: hinc *Theophrasti Paracelsi* arcanum ad qvævis veneni genera ex sangvine Ciconiæ notissimum est, videatur de hoc *Crollius in sua Basilica Chimica p. 450.* cujus felicissimum effectum in principe refert *Hartmannus comment. in citat. loc. p. 252.*

§. 3. Nec qvicqvam obtinet *Abbatius* ex eo, qvod venenum attrahat denuò fel impositum; nam aliæ viperarum partes similiter impositæ idem præstant: ad hæc columbæ vel gallinæ vivæ dissectæ, calentes adhuc morsui impositæ, virus extrahunt, qvæ tamen ab omni veneni exemptæ sunt suspicione: non secus ac pulli gallinacei vel columbini, circa anum deplumati, buboni pestilenti applicantur, extrahunt namq; tàm fortiter venenum, ut ipsi etiam cum salute ægri moriantur: Qvod ipsum qvoq; præstat stercus humanum bufonibus pestilentialibus applicatum, sicut *Saaer* in seinen Ostindianischen Kriegsdiensten *refert*, esse in Indiæ Orientalis Insula quadam, ex Insulis Celebes, arborem quendam vel levissima læsione summè venenatum, cujus venenata plaga alio non possit curari modô, nisi proprio subitò excreto stercore, eoq; calido affecto loco applicato: qualem vim alexipharmacem assumtum idem stercus habet, contra animal lacertiforme, Gvarid dictum in India Occidentali, teste *Zacuto Lusitano lib. 3. Prax. admirand. observ. 93. p. 117.* tandem & passeres vivi circa

 ven-

ventrem deplumati & parotidibus malignis impositi, attrahendo venenum, moriuntur. Sed hæc omnia licet venenum attrahant, non tamen sunt venenata. Qvod ergò humorem in vesiculis dentium contentum attinet, æstimo eundem per se minime esse venenatum, ut suprà ostendi, non magis qvam aliæ viperarum partes, sed arbitror potius eundem respondere salivæ in faucibus aliorum animalium obviæ; de cujus usu non est, ut sim solicitus, primariò inservit præparationi ciborum in ore ut subacti meliùs; & volatili hoc liqvore impraegnati, feliciùs in stomacho deponant suum succum nutritium, & si qvid insit iisdem venenati, à Sale Volatili alexipharmaco subjugetur & corrigatur; qvod a. copioso constet sale insigniter volatilisato, tùm aliis quoqve partibus spirituosis aqvæ copiosæ nexu copulatis, sicqve in consistentiam qvandam redactis, nemo dubitet, qvi ingentem harum partium cópiam, in destillatione viperarum prodeuntem perpendit, simulqve analogiam, cum saliva propriè sic dicta, & usum in alimentis præparandis, ut taceam facilem hujus liqvoris in iracundis viperis effervescentiam, de qva inferius erit dicendi locus. Ast licet vipera nihil mandat, sed omnia transvoret integra, nudas nidorum præpetes, aves plumosos, lacertas, mures, ranas, bufones qvæ exsiccata diu, nil comminuta reddidit, per membrum sui secessus, ut autor est *Severinus part. 1. cap. 7. §. 5. p. 104.* Attamen cum dentium copiosum habeat numerum, osqve saliva madens, cum eodem *Severino* dico, dentes minutulos, & sub maxilla latentes ei usui destinatos, ut perpungant tantummodò solidiores escas, atqve has fermento suo peracri tabefaciant propè, præsertim qvod exserti qvidem Naturæ, verum gingivis obducti dentes, cum alimenta conterunt, sic virus è vesiculis exprimunt. Abutitur tn. hoc liqvore vipera, dum per fistulosum dentem, simul ejiciendo, maximum toxici sit subjectum.

§. 4. Pervenio nunc ad doctissimum *Marcum Aurelium Severinum*, qvi tantâ viperam Pythiam pertractavit sedulitate, ut nil deesse videatur, unde etiam sententiam ejus intimè fovet *Kircherus in Mundo Subterraneo,* ubi qvasi compendium continetur eorum, qvæ fusiùs suo tractatu toto pertractat *Severinus*: Hic ergò in eo est totus, ut viperæ naturam totam esse alexiteriam defendat, venenum v. qvod attinet ejus, hoc non agnosci proprium, aut intrinsecus concretum, verùm adscititium, & aliundè irrepere consvetum, qvod pluribus in lo-

cis

cis viperæ veneno, & venenandi vi careant; ſed immutentur tantùm occaſionibus locorum, cœli, victuum &c. ut etiamſi viperæ ſit plurimum veneni, tamen adſcititia ſit affectio, & materiam qvidem veneni eſſe per acrem & bilioſum ſangvinem, qvi à virulentis eſcis proficiſcatur, beſtiolis nempè ♁reis, qvæ ſunt ſcorpiones, bubreſtes, aranei, bufones &c. ex qvibus paratum Chylum læva cordis fornax miris modis reddat retorridum & fumidum. Ex qvo loco ſurſum arteriæ ſangvinem ſpiritualem devehant, ad retiformem plexum in ventriculis cerebri, à qvo pleniùs hic ſpiritus vitalis elaboratus reddatur animalis, & à cerebri fumoſi arteriis extenuatus adducatur ad ſummam Pyroſin, qvi ſuccus ſpirituoſus, qvem ore ac dentibus recipiat vipera, vinenum à vulgô æſtimatum, venenum reverà non ſit, ſed tributum ob id viperis, ut tot ſenſuum viriumqve bonis gauderet agreſtis fera: hunc porrô ſuccum cum morſu dentis conjunctum reddere vulnus malignum & inficere hominem, ita ut definiat infecturam, actum feræ, defigentis in aliud animal dentem, & indè virus emittentis, pro ſui ipſius tuitione: ut nec dens per ſe, nec liqvor hic plagam inferat venenatam, ſed utrumqve ſimul. Non adeò abſona eſt hæc *Severini* ſententia, qvam ob id qvoqve amplexus eſt *Kircherus*: & modò attendatur fermentationis, vel efferveſcentiæ ratio in viperâ laceſſitâ, qvam inculcat *Kircherus*, *Severinus* verò hinc inde parvam facit mentionem, nil culpabile videtur in hoc ejus dogmate; hoc ſaltem videtur incongruum, qvod veneni materiam, liqvoremqve viroſum ſtatuerit talem, qvi ad vigorem, & alacritatem viperæ, adeoqve ad ejus actiones & uſus, vel maximè ſit neceſſarius: cum probabilius videatur, eſſe ſaltem ſalivam in particulares collectam aſſervatamqve uſus: qvâ abutatur poſteà vipera irata in perniciem humanam; & cum ob iſtum nobilem uſum communis ſit omnibus viperis, cur non omnes viperæ ubiqꝫ erunt venenatæ? qvæ Severini eſt aſſertio; nam victus ratio, lociqꝫ mutatio non omne abſolvit punctum, cum Ciconiæ nullo modo ſint venenatæ, ſed potiùs alexiteriæ; cùm deniqꝫ originem hujus liqvoris derivet ex cerebro in cujus elaborétur plexu, adductus eò per aſſertum *Johannis Trollii pag. 289.* Non video qvid reſpondere poſſit *Hodierno*, qvia avtopſia ſimiliter fultus, ex fellis veſica derivat ductus veneniferos. Tandem & cauda qvibusdam eſt ſuſpecta, undè in medicamentis ex viperis parandis abjicitur. Sed nulla ſimiliter ratione,

 Marco

Marco Aurelio Severino innocentiam caudæ ſatis demonſtrante *Parte II. Cap. 1. p. 284.* Sed his relictis ad alia pergo.

PUNCTUM III.

Viperam mortuam nullo modo eſſe venenatam affirmat.

§. 1. ALiorum perluſtratis opinionibus propiùs ad ſcopum accedam neceſſe eſt: conſiderandæ a. ſunt viperæ ſicut & reliqva omnia animalia dicta venenata, in duplici ſtatu & qvando vivunt, & qvando ſunt mortuæ. Mortuas viperas ab omni veneni labe abſolvo, & potiùs eſſe divinas in iisdem medicas opes, qvas vix in alia reperias creatura, ſtatuo; docet hoc ipſum experientia, veritatis magiſtra, qvæ nullam ſuggerit fide dignum exemplum, ex vipera reverà mortua qvocunqve modò uſurpata, veneni noxam cuidam eſſe inflictam, notandum hinc venit *Helmontii* Adagium, *Tractat. d. Ideis morb. §. 34. Morta la beſtia, morto il veleno;* cui fortaſſe germanicum illud reſpondet, ein todter Hund beiſt nicht / undè nec pulli gallinacei à vipera commorſi mactati, & eſitati poſteà lethales ſunt, ſed qvartanam potiùs, Medicorum alterum ſcandalum, feliciter profligant, teſte *Severino p. 366*, & *Bartholino* 110. mitto jam ſuperius enarrata exempla, aliqvot ſaltem adhuc adnotaſſe ſufficiat: qvas vires habeat per retortam artificiosè propulſus ſpiritus, cum ⊖ volatili, ad febres malignas & peſtilentes, inſultus epilepticos, ſcabies leproſas, aliosqꝫ malignos affectus, qvotidiana loqvitur experientia, & qvia ſpiritus ferè omne qvod agit, agit ratione ⊖is volatilis, de hoc ſciendum, qvod omnia encomia, ſtupendæqꝫ dotes, qvas veteres adſcripſerunt ſuo ⊖li theriacali, noſtro omninò conveniant Sali volatili, non verò eorum fixo, per tam fortem calcinationem parato, cujus aut nullam, aut minimam in ſe continent qvantitatem viperæ, non ſecus ac alia animalia. Fixari eqvidem etiam ſolent per artem, ſed ſi hoc contingat per acida, eſt potius enecatio ⊖lium volatilium, qvàm vera eorum correctio: Acida namqve omnia, effervеſcendo & præcipitando immutant ⊖lia volatilia, undè non poſſunt non diverſas poſtmodum edere operationes, manent n. invicem adeò poſtmodum juncta, ut vix niſi beneficio cujusdam ⊖lis Alcali fixi, cum qvò libentiùs inire ſolet conjugium acidum

dum, qvàm cum volatili, denuò separari qveant; noviter inventus est modus in Italia, sine hujusmodi per acida destructione figendi ⊖ia volatilia viperina, modumqꝫ callent, non tantum *D. D. Tackenius*, cujus recentissimè editus vid. *Hippocrates, Chymicus, qvi novissimi viperini ⊖is, antiqva fundamenta ostendit*, sed prætereà qvoqꝫ *Antonius de Sgobbis Pharmacopæus Venetus sub signo Struthii*, cujus hæc sunt verba: *Di poi per mezo del-loro proprio menstruo, cordiale & alessifarmaco acqveo (acciò vedano, che non sia qvesto menstruo imbevuto, d' altra facultà ⊖ina,) hò cavato il vero ⊖ e fisso viperino, ch' è una gioia pretiosa, per salute humana*: & novissimè alius nomine *Harras* Venetiis, ita fixare novit hæc Salia volatilia viperinâ, idqꝫ sine acido, ut etiam per chartam tuto hinc indè transportari possint. Est ergò verus reconditus balsamus in viperis, eorumqve ⊖le volatili, qvi totius corporis renovat œconomiam, fermenta viscerum effœta jam renovat, & sangvinis vitalem fermentationem fortiter conservat, & masculè restaurat: hinc est, qvod ex viperino vino seqvutur ferè sit elegans rejuvenescentia, qvod ex Brodio decoctionis viperarum mulier leprosa qvadragenaria, sterilis anteà, post curatam lepram facta fuerit fœcunda, teste *Helideo Padoano in Curationibus pag. 294. à Magistro Joh. VVittich edit.* non secus ac Galli gallinæqvè viperis nutriti, docente *Zuvôlfero, animad. Class. 12.* admodum fiant fœcundi, qvæ animalcula postmodùm viperinas vires possidentia, esu, ad eadem conferunt mala, atqvæ ipsæ viperæ, in specie ad Elephantiasin, & ipsi cognata mala, Scabiem fœdam, luem venereàm &c. tùm ad fœcunditatem, vitæ prolongationem, corporis nitorem, & oculorum claritatem conciliandam: de qvibus videatur *Joh. Fab. Lynceus expositionem in Rechum p. 780.* Ad hæc itidem valent partes atqꝫ essentiæ viperinæ, secundum artem paratæ, siqvidem *Magnif. D. D. Michaëlis*, Essentia sua viperina Luem Gallicam aliqvandò curavit tàm prospero effectu, ut ægro hinc sanato, cuticula ex universa decideret cute, Strigmentorum facie, instar serpentum, exuvias suas exuentium. Sed pagina deficeret si omnia proponere vellem.

§. 2. Qvod partes in specie viperarum attinet, eas in mortuis omni veneni carere suspicione, multa illustria ostendunt exempla. De Regio cordis viscere ut incipiam, qvinqve corda exsiccata una vice assumta, tantum valuere in Juvene qvodam, ut nullum amplius ipsi no-

cere

cere potuerit venenum, Serpentes nullos timuerit, qvin potiùs eos amaverit, & semper tractare voluerit. Hos v. eum admodum timuisse Autor est *Joh. Fabr. Lynceo loc. citat. p. 786.* Ex Corde & hepate viperino egregium & pulverem & aquam Bezoardicam animalem parare docet *Zuvolferus p. 213.* Intestina exsiccata, & in pulverem trita admodùm comendat *Hartmannus Comment. in Crollium p. 456.* ad omnis generis affectus epidemicos, majorum & minorum animalium, inprimis ovium & eqvorum: Sed cur non & hominibus inprimis in intestinorum affectibus prosint? cum Hepata viperina pulverisata sint sanè præsentissimum remedium in Dysenteriis, præprimis Epidemicè grassantibus; Fel is viperini exsiccati gr. j. ab omnibus venenis liberare ait *Borellus Cent. IV. observ. 19.* Spinæ, exindeqꝫ paratus pulvis aut secundum qvosdam magisterium, ad eosdem prosunt usus Medicos, ad qvos caro; non est ergò, ut caudam ob constitutionem osseam, sicut facit *Abbatius*, formidemus, cùm præterea eadem cauda vel nudo contactu tollere Odontalgiam dicatur: Caput verò appensum, ad febrium arcendos paroxysmos laudatur; quale ergò in his reconditum erit venenum? firma potiùs manet mea assertio post mortem viperas non esse venenosas: ex qvo notanter elicio, venenum viperarum, si quod habent, non consistere in quodam principio materiali, post mortem residuo, sed in qvodam intentionali, vel certè tali, qvod pereunte vita, & ipsum esse desinat.

§. 3. Confirmat me in hoc ulteriùs consideratio reliquorum animalium venenatorum, quæ cum in vivis esse desinunt, & innoxiè tractantur & intra corpus assùmuntur. Apparet hoc vel maximè in bufone, animali pleno veneno, ut non immeritò terrestris toxici, & contagiosæ virulentiæ bursa magnetica dici possit, loquente sic eleganter *Kirchero in Scrutinio Pestis p. 341.* tanto in hominem odio est, ut suspensus & verberatus ab eo præ nimia in illum rabie moriatur: undè ipsi, inprimis in terrorem actum, quacunqve potest ratione insidiatur: nunc labiis scabris eundem fortiter mordendo, nunc habitu virulento, saliva venenata, lotiove toxicato indissitum à se hominem evibrando, vel herbas saltim inquinando, aliave corpora inficiendo, quibus mediantibus noceat homini, videatur *Kircherus citat. loc. pag. 342. & 207. Sennertus lib. VI. Prax. Part. VIII. c. 22. p. 345, 346. Jonstonus historia de qvadrupedibus lib. IV. tom. I. cap. 1. p. 188.* Sed eneca

bestiam

bestiam & liber eris ab ejus veneno, Non usum externum ad anginam, pestiferamq; luem commendo, sive sub propria forma, cum vel sine aceto applicentur bubonibus, & tumoribus pestilentialibus, sivè sub trochiscorum facie, ex vermiculis vomitu ejectis & ipsa substantia bufonum tragacanthi beneficio paratis, de quibus *Helmontius in tumulo pestis*, aliiq; passim Autores inprimis *Crollius in sua Basilica & Hildanus in suis Centuriis:* sed quoad usum internum, sal ex eorum cineribus calcinatis extractum, internè ℈ß - ad ℈j pondere in ▽ Carduibenedicti usurpatum, ad omnem pestem è massa sangvinea eliminandam, eamquè ab omnibus venenis vindicandam, mirificè commendat *P. J. Faber Panchym. lib. V. cap. 8. p. 631. & libro primo Myrothec. cap. 24.* & tanquam egregia sudorifera animalia extollit ⊖ fixum bufonum & aranearum: *Glauberus Furnor. Philosoph. p. 3. c. 22. p. 177.* vel usurpetur saltim bufonis exsiccati pulvis ad ℈ß. & habebis experimentum ad Hydropiseos aquas educendas certissimum, teste *VViero in observat. Petræus Nosol. Part. I. dissertat. d. hydrope. Hartm. in Croll. p. 420.* quem usum similiter vel externa solum ad renes applicatione præstat. *Borellus* quoq; bufones innoxiè voratos refert *Cent. IV. observ. 56. & Cent. II. observ. 37.* Pergo ad scorpium cujus aculeum in caudæ extremitate eminentem lethale vulnus ob veneni pernitiosam vim, inferre constat: sed mortuus Scorpio, magnus licet non tantum cum haustu gelidæ in os citra noxam illapsus fuit, *J. F. Lynceo. p. 781.* sed præterea hic ipse cauda ex scorpione viva abscissa, spontè se vulneravit, sine ulla noxa: sic devoratam scorpionum offam à circulatoribus, plus semel vidit *Baccius* sine vitæ detrimento; & *Branchinus* referente *Severino pag. 366.* Nec ignotnm est, qvod egregiè valeat ad ciendam urinam, & provocandum lotium suppressum, non externa solum sub olei specie applicatio, sed interna qvoqve pulveris vel calcinati, vel solum exsiccati, assumtio. Araneas esse venenatas, sed non omnes communiter asserunt, ego interim telarias venenatas esse arbitror, tùm qvia eorum oleum venenis resistit externo illitu, ad modum aliorum venenatorum animalium, tùm etiam qvod morsu vel potiùs ictu lædat, non contemnendis inseqventibus symptomatis, sicut ex araneæ morsu epilepsiam suscitatam refert *Salmuth. Cent. III. Obs. 35.* Et ex aranearum morsu duos mortuos *Panarollus Pent. I. Obs. 45. p. 27.* Nec minùs calidos liqvores in qvos incidunt, venenoso

contagio inqvinent, teste eodem *Salmuth. Cent. II. Obs.22. Sennerto lib. 6. Prax. p. 348.* & prava ex deglutita aranea Symptomata, vide *Salmuth. Cent. II. Obs. 48. Borellus Cent. III. Obs. 19.* sed telæ non solum internè ad sedandos intermittentium febrium æstus usurpantur, sed ipsæ qvoqve araneæ mortuæ exsiccatæ, & pulverisatæ, ad similem usum non sine successu propinasse rusticum qvendam, certò constat. Multos prætereà esse serpentes venenatos, qvi mortui pretiosissima dant Pharmaca, cum vita exuta omni veneni labe, notissimum est, & serpentes innoxiè vorari, & in cibis usurpari cum sanitatis commodo, videatur *Borellus Cent. IV. Observ. 65. & Secunda. Obs. 37.* Qvidam qvoqve serpentem pro angvilla comedit nil mali indè perpessus, sed cum cognovisset postmodum fuisse viperam, ex phantasia in morbum illapsus, obiit, *Libavius Alchimia Pharm. 12. Zwölferus p. 273.* Similem imaginationis vim, vide apud *Salmuth. Cent. II. obs. 93.* Ex qvibus simile etiam de viperis esse ferendum Judicium omninò existimo.

§. 4. Exclusa tn. hic volo animalia ea, qvæ peculiaris rabies sub venenatorum redigit classem, cujusmodi sunt canes, feles, lupi, aliaqꝫ animalia interdum rabie, qvæ corripiuntur, hæc n. in Statu præternaturali sunt, adeoqꝫ venenatis reliqvis in statu naturali constitutis nil derogant, nam rabiosa ut in vivis dum sunt, & morsu & saliva etiam nuda inficiunt, ita mortua & esitata similem rabiem inducunt, exempla vide apud *Bauhinum tractatu de rabie. Kircher. de Peste, de fele rabiosa commesta p. 206* De sue rabie tacta, esitata *Borellus Cent. I. Obs. 75.* Videntur n. mihi hujusmodi animalia laborare qvasi febre qvadam maligna, cum insania maniaca conjuncta, ex effervescentia massæ sangvineæ à fermento peregrino peculiaribus idæis insignito oborta. Qvod verò hydrophobiam attinet, hæc qvidem tanqvā inseparabile ferè adesse solet symptoma, rabiei, utut contrarium referat *Salmuth Cent. III. Obs. 90.* Non tn. proprium est rabiosis, cum etiam sine rabie, & in specie in febribus malignis, citra ullam contagii rabiosis suspicionem observata sit, testibus *Schenckio lib. VII. Obs. de venenis anim. Sanchez in Obs. p. 378,* Ubi tantus citra ullam animalis rabidi morsum adfuit aqvæ timor, ut ne ferre qvidem præsentiam ejus, aut manus abluere, potuerit æger, simile exemplum habetur, *p. 379. Salmuth. Cent. II. Ob. 52.* Animalia ergò rabiosa per Morsum, vel etiam per Salivam, communicant furibunda qvasi fermentum suum febrile,

Ideis

Ideis morbificis Archeum corporis læsi, seu spiritum ejus insitum admodum perturbantibus, insignitum, qvod totum corpus, in mores qvasi brutales transformat: Suntq; hujus modi ideæ in fermento qvidem radicaliter, in homine v. affecto non nisi radiativè, de qvibus vide elegantem *Marc. Marc.Phil.Vet.restit. Part. IV. Sect. III. sub Sectio I. p. 435* Cum ergò hujusmodi affectus sit peregrinus ipsis brutis rabiosis, sitqve præternaturalis, & à peculiari dependeat fermento, in qvod Archeus Ideas suas seminales imprimat, etiam post mortem superstes manere potest, licet sopitum ferè, donec in alio corpore vivente exsuscitatum denuò, similes concitet tragœdias. Sed cum venena aliorum sanorum animalium sint eis naturales qvasi dotes, non tn. nisi imaginationes vi traducantur in actum, ut posteà demonstrabo, canis rabidi exemplum, hujus puncti veritati, nil detrahere valebit.

PUNCTUM IV.

Viperam totam esse Alexiteriam, nec nisi lacessitam esse venenatam aut venenosè qvenqvám lædere, ostendlt.

§. 1. Viperam mortuam insontem pronunciavi, ex cujus egregiis medendi viribus totam eam alexipharmacam & Bezoarticam concludo: nec venenum ejus, qvod in morsu percipitur in qvodam materiali consistere assero, qvoniam alias, & hoc post mortem semper esset superstes: Sed potiùs in qvodam intentionali vel spiritali, à furore concitato: nec tn. vivens, per se est venenata, nulliibqve teste *Severino*, duce experientia, obvia ejus est malignitas, qvam non nisi lacessita, vel provocata morsu exerit. Unde duplex viperæ perpendendus venit status, unus, qvo nullis gravioribus acta affectibus, tractabilem se offert, vel saltim nullo lædendi conatu se armat, aut metu, terrorevè acta, fugam qværit, alter qvando iræ concitata furore, ab externo provocata læsione vindictæ inhiat, & spicula dentata exerit. Priori in statu est innocens, & nulla culpabilis malignitate, nec lædit. Posteriori v., truculenta est fera, feros infert morsus; Vino qvo maximè delectatur, suffocata licet, loco veneni salutiferas infundit dotes, ut supra dictum: Nec vivens Vipera, stomacho recepta

 detri-

detrimenti qvicqvam attulit, sed sine noxa vivens per alvum fuit expulsa, teste *Gatinaria de suffocatione matricis*: hinc nudns & dormientes non lacessit spontè, qvod sibi etiamnum puero sæpissimè contigisse perhibet *Olaus Magnus*: Ad hæc mulieres non paucas viperis insidiis struentes, videre contigit, qvæ serpentem hunc manibus libere contrectarent & amicè, dicit *Bartholinus de Anginâ puerorum p.* 111. In metu posita omnis qvoqve malignitatis deprehenditur expers, hinc eos, qvi eo audaciæ processerint, ut eas alacriter adeant non lædunt, sed terrore perculsæ fugiunt: indidit namqve provida Natura serpentibus metum qvendam & timorem, ut homines, qvi eos intrepidè persеqvuntur, fugiant, teste experientia *Zvvölfferi p. 273.* Unde eodem Autore qvi serpentes in capite & collo prius arripere ausit, itaqve tractare novit, ut in prima invasione mordere non audeant, is sanè posteà, ad lubitum cum ipsis ludere potest, modo caveat, ne eos ad iram provocet. Sed objicere possis Lector sub illo statu esse venenatas viperas, ac serpentes; licet non lædant suo veneno, aliud nempè esse actum primum, aliud esse actum secundum. Benè: Sed undè qvæso probabis hoc tuum assertum? ex absentia n. effectus, qvo modò demonstrabis præsentiam causæ, hoc est, ex defectu læsionis venenatæ, undè ostendes venenum, nisi èx præconcepta opinione de Veneno ejusqꝫ principio materiali, dicere velis habere in se qvoddam venenum, qvia sint animalia venenata, hoc est, nisi petere velis principium, & probationis loco substituere id, qvod est in qvæstione: supra n. probavi, venenum hoc non consistere in qvodam materiali, qvia non sit superstes in mortuis, aut si fortè velis comparare cum veneno animalium rabiosorum, qværo cur post mortem per carnium esum, non similiter fiat activum, potiùs cum *Bartholino* dicam: *Ingenue fatebor minus in vipera recondi veneni qvam vulgo persvasum; de Angina puer. p. 110.*

§. 2. Idem observare licet in aliis bestiis, venenatis vulgò licet habitis, qvæ non lacessitæ, aut ubi metu fuerint perculsæ, non lædunt, seu ictu, seu morsu: è contrà non venenata animalia ubi irritata, ex irâ vehementer efferbuerint, ut feles, eqvi, homines, &c. venenatis non absimiles inferunt plagas: Romæ Scorpiones qvidam sine damno deglutivit, priùs commode conplicatis chelis, caudæqꝫ spiculo; in Italia sæpè iidem dormienti accubuere, sed non læsi innoxii fuère

Bar-

Bartholino Cent. IV Obs. 95. p. 418. Rusticus aliqvot centena Scorpionum vivorum manibus apprehendendo, digitisqꝫ revolvendo, non aliter qvam nummos aureos numerare, vidit *Lynceus I. supr. citat. p. 781.* Fatuus qvidam, Batavii araneas omnes obvias devorabat, citrà noxam: *Barthol. citato loco*, Qvod itidem mulieres qvasdam fecisse refert *Borellus*, ubi insimul observandum, qvod aranea à viro deglutita, sine noxa per duos menses retenta, & mirum in modum aucta fuerit, tandem malignitatis suæ irritata forsan, prodidit vim: *Cent. III. Obs. 19. & IV. Obs. 56.* Taceo hic puellam Coloniensem vulgò notam, summo cum appetitu araneas capientem, & devorantem: & qvanqvam hic facilè aranearum diversitatem qvis protendere possit, qvia etiam lethales hujusmodi aranearum observatæ sint deglutitiones, tn. Communis aranea, qvæ parietes telis investit, non sine malignitate esse, saltem irritetur decebit *D. Pauli Parechasi de febribus.* Vulgaris porrò notitiæ est Historia Mulieris, qvæ serpentem vivum, mammillas sugentem, per decem menses innoxiè gestavit: Qvæ tn. vocatur in dubium, *à D. Horstio Epist. med. Sect. VI. & Sebizio Jun. respons. in dictum locum*, notandum tamen, qvod loco citato refert *Horstius* de Serpente mulieri dormienti per os in ventriculum descendente, ibidemqvè per aliqvot menses morante, & per vomitum tandem expulso, nulla graviora inferendo symptomata, qvam alias sordes vertriculo adhærescentes inferre solent Similes prostant Historiæ de bufonibus, qvorum semina qvacunqve ratione assumta, vivificata sunt in ventriculo, ibiqve in bufones perfectos adolevere, sine noxa insigni per vomitum rejectis, historias insigniores vide apud *Grüling Cent. II. Cur. 9. p. 9. Bartholinus Cent. IV. histor. 19. M. A. Severinus d. vipera part. I. cap. 11. p. 29.* & similem rationem de omnibus venenatis animantibus valere æstimo: ut placido in statu nulla vi venenata sint formidabilia, ast si iræ percita fuerint œstro, vel qvovis toxico sint perniciosiora. Irritationis tn. habenda diversitas, dum nunc ab externa tantum læsione & molestia concitantur, nunc interno agitantur stimulo, Iis nempè in brutis qvæ naturalem qvandam cum homine gerunt inimicitiam, ut bufones, serpentes qvidam, &, si qvis est, basiliscus, &c. qvæ ex nudo aspectu inflata odio iræ effervescentia intumescunt, & venenato fermento furoris specie insignito inficiunt, qvod nunc per contractum saltem fit corporalem, nunc vero indistans. Illud morsu, ictuve, hoc per salivam, vel urinam, vel halitum.

PUN-

PUNCTUM V.

Viperam irritatam & ad iram provocatam concepto furore morsum inferre venenatum declarat.

§. 1. Sit vipera animal summe bezoarticum, sit thesaurus alexipharmacus, sit libera ab omni veneno mortua, sit insons non irritata, lacessita tamen insigniter, morsus infert venenatos, brevi lethales. Histor. vide qvamplurimas in *Schenckio lib. VII. Obs. de Ven. animal.* Vipera Iracundiæ æstro percita, canem uqi morsu sauciaverit, intra decursum aliqvot horarum, vel citiùs, mortem inducet *Zvvölferus p.* 212. & *Severinus p*, 365. inqvit, *qvi remor debitur canis aut felis, vix hora, pullus v. demorsus, vix tamdiu tum recitabitur angelica salutatio, detinebitur in vita:* hinc *Aldrovandus,* viperæ collotenus jam pridem ex sectæ caput, qvod integrum sic, posse demorsum à se animal perdere veneno: cujus rei capto experimento vidit horæ semisse mortuum gallum gallinaceum *Severinus citat. loco.* Simile refert *Lynceus p. 782.* de famulo Pharmacopæi à capite viperæ, jam post tertium diem abscisso, cum manibus apprehendisset, lethaliter morso, ut vix vel efficacissimis theriacalibus curatus fuerit. Nec ignota est *Matthioli* historia, referentis de Rustico à Vipera fortè secundùm caput discessa, pro mortua habita, apprehensa, lethaliter morso &c. Symptomata deniqve de morsis ab iracundis viperis supervenientia eandem venenositatem palàm testantur de qvibus infra. Mordet ergò per dentes acutissimos, fistulosos, ex qvibus ejicitur liqvor salivalis; venenat. v. per summam, qva tunc ardet, iracundiam, Dentes isti sunt acutissimi, Authoribus qvibusdam qvatuor, qvibusdam duo, qvibusdem medius qvidam inter hos insignior, aduncus & acutus, omnibus tn. sunt fistulosi, ut per eorum canales, derivatus liqvor Salivalis, cum impetu dentium in animali irato inferat lethalem veneni vim. Liqvorem hunc simul ejectùm vocat virus *D. Severinus*, innuens eo ipso, ab hoc inprimis dependere virulentiam vulneris, sed in qvo virulentia hæc consistat qværitur? dicit in vi liqvoris pyrotica, sulphurea & arsenicali qvæ vincatur tanqvam valentiore, calor noster vitalis. Rectè: Sed cur in specie adjumentum dentis reqviritur? cur non in vi-

-in vipera mortua est talis? cur etiam ex vivæ ore extractus est insons? hujus ratio, ex iracundia animalis petenda, qvâ furens Archeus & effervescens saliva, similes motus, similesq; Ideas, per morsum inferunt morso. Ut ita formaliter vipera sit venenata, qvatenus est irata: & infert morsus venenatos, qvatenus ab irato infliguntur animali.

§. 2. Iræ ergo qvam maxima hic pensitanda natura, qva vix validior, nisi amoris excipere velis vim, reperitur affectus. Considerandus hic & impetus animi, & sangvinis reliqvorumq; humorum motus. Impetus animi vehementissimus furibundusqve ex præsentia mali maximè infesti concitatur; Ad qvod amovendum tota insurgit natura eademq; omni conatu amovere à se tentat, objectum enim odiosum per suam speciem movet animæ vim cognoscentem, per sensuum organa operantem, qvæ ex ejus inconvenientia, & odiosa præsentia permota abhorret eandem, & amoliri à se conatur, urgente hoc, se conservendi, omnibus innata concupiscentia, & hic actns iræ nomine vocari solet: Ex hoc ipso horroris actu, nascitur species, ut sic dicam, irascibilis, & Idea amovendi, & propulsandi molestum, qvæ non tantùm recipitur in memoria & asservatur, sed etiam totiùs corporis partibus fluidis, inprimis sangvini, spiritibus mediantibus confusè, in specie v. membro cuidam, cui modestiam propulsandi munus committitur, distinctè imprimitur, & insculpitur: adeoqve in viperis hoc animi impetu permotis, species hæc idealis, ut totius corporis ergastulo, ita in specie ori ejusqve partibus, & maximè dentibus imprimitur percussoribus, simulqve liqvor salivalis in eorum confiniis asservatus, pingitur hâc ipsâ furoris impressa idea. Rem ita circa affectus sehabere, præter autoritatem *Helmontii, Marci Marci, Zvvölferi & aliorum modernorum*, testantur permulta qvotidiè in medico foro obvia: Cruor Tauri potantem strangulat, non cruor bovis aut vaccæ, idqve propter tauri furorem, cum cupidine vindictæ morientis: Canis rabidus vel vivens, per salivam & morsum, vel mortuus per esum, læsos transformat in mores caninos. Felis rabida, in mores felinos, non secus ac nuperrimè in oppido vicino Torgavia, mulier maniaca, & qvidem ut putabatur ex Philtro, lictorem in custodiam se abducentem, mordendo propè axillas, in similem conjecit calamitatem, ut postero die similiter ac ipsa fureret, muliere meliusculè sese habente: Sic felis sangvis haustus à puella, eam in mores felinis similes trans-

for-

formavit: Osſiculum certum bufonis cum tremore ſcilicet & terrore, ut ut conjuncto aliqvantiſper furore, morientis, mederi vel nudo contactu odontalgiæ, certo experimento novi: (hinc catholicum anodynum ex bufonibus parari poſſe, experientiâ qvorundam celebriorum conſtat Medicorum) prodeſt idem ad epilepſiam infantum, ex nutricum inprimis immoderatis affectibus oriundam, ut & ad paroxyſmos febriles: bufo exſiccatus & applicatus qvamcunqve hæmorragam ex interna ſangvinis ebullitione & efferveſcentia ortam, certiſſimè ſiſtit. Sangvis leporis, pavidiſſimi animalis, curat Eryſipelas Dyſenteriam: Pellis caudæ, lepori vivo detracta, ceu amuletum, idem curat Eryſipelas, admota verò, omnes ſanat ambuſtiones: Sangvis aſini, torpidi illius bruti, poſt aures collectus maniacos coërcere & placare meo dubitet; raſura cornu tauri, in coitus ardore abraſa, mire armat in venerem; qvod alias non facit. Cerebrum paſſeris in veneris actu transfoſſi, potentiùs longè ſtimulat eandem, qvam ſi nudè interficiatur alio tempore: filum qvo ſtrangulata vipera, medetur anginæ: mores nutricum bibuntur cum lacte earum à tenellis infantibus, ſicut infans à caprâ nutritus, caprinos miris ſaltibus, & variis petulantiis, imitatus eſt geſtus: terror, anxietas, & tremor, paventibus Podagricis ſuam curant podagram: terror, tremor, ira lapſus ceraſi in Corpus, viſio capitis à lanio per medium fiſſi &c. ſimili modo ſignant fœtum: & alia hujus farinæ exempla plurima vagantur obvia: hinc optimè acutiſſimus *Marcus Marci, non parum referre, in qvâ diſpoſitione animalia moriantur, qvorum partes ad uſum medicum qveruntur.*

§. 3. Sed has & ſimiles operationes, per ſpecies qvasdam intentionales, recentioribus Ideæ dictas, ex qvarum directione tanqvam in ſpeculo qvid agendum cognoſcat natura, peragi, paucis oſtendam, dum harum in omnibus viventibus præſentia & directrix vis, ex veterum inprimis Philoſophia, obſervare datur; Agentia ſunt diverſorum generum in rerum natura, præ cæteris obſervanda viventia, qvæ varias edunt operationes, tàm vegetabilia, qvam bruta & homines: Horum omnium ortus proceſſus & interitus variis mutationibus, iisq; naturalibus, ut eſt ſubjectus, ita ab interno agente perfici aſſolet: Sed cum huic variæ incumbant operationes, neceſſe eſt, ut certô modô determinetur, ut operetur hoc, ut operetur iſtud, ne fiat confuſio, qvam abhorret natura. Hoc v. qvod determinat in agendo, ſunt ſpecies

cies

cies Intentionales dictæ veteribus, recentioribus Ideæ: Hæ dum determinant hominem in ratiocinando, dicuntur intelligibiles, dum bruta in ſentiendo, Senſuales in actionibus per appetitum mortis, appetibiles, dum omnia viventia in actionibus vitalibus, naturales. Sic cicuta per Ideas proprias creſcit, adoleſcit, & aſſumta nos in anſeres, anates, & merges qvaſi transmutat: Canis operatur in actionibus propriis, per proprias Ideas, qvæ à rabioſo nobis communicatæ, nos ferè in canes transformant, aut certè ad caninas actiones, moresvè determinant: Homo intelligit per Ideas intellectuales, qvæ qvod probè notandum dominantur ſenſualibus, & hæ imperant, aut certè ſæpè perturbant naturales. Natura ergò per Spiritum ſeu Archeum corporis noſtri extructrix & conſervatrix, cujus diligens miniſter eſt Medicus, agit, & qvidem ordinatè, ſemperqve, qvæ ſua eſt prudentia, eodem modo, id qvod eò magis eſt mirabile, qvo ſtupenda magis totiùs microcosmi eſt conformatio, & actionum tot, tamqve mirandorum varietas ordinata, minimèqve confuſa, niſi à qvodam ſuperveniente perturbentur; qvæ omnia directa ſunt in conſervationem totius in genere, & unius cujusqve partis in ſpecie: neceſſe eſt ergò ſciat qvid agat, & cur agat, ſed qvo mediante determinatur, & ſpecificatur? hoc fit per ſpecies naturales, ſeu Ideas: Hæ in genere dirigunt ejus agendi vim, ut hominem homini formet ſimilem & etiam in ſpecie filius Patri, filia matri &c. reſpondeat in lineamentis, ut valgus valgum, blæſus blæſum generet, & qvæ hujus modi alia à confirmationis vitio oriunda, errata: Harum namqve rationem impoſſibile ſanè eſt reddas, niſi directrices Ideas ſeu ſpecies aſſeras; dumqvè præterea extructum domicilium & omnium partium actiones, ſartas tectasqꝫ conſervat, & perturbatas reſtituit, ex eodem hoc promanat fonte. Verum impedita in ſuâ ordinariâ agendi vi, per ſex res non naturales dictas, inprimis per affectus animi, mirè transformantur, vel obfuſcantur naturales ſpecies, undè ataxiæ, & variæ Archei perturbationes, variæqve actionum læſiones: depravatè ergò dum agit natura, non cœco fertur impetu, ſed ex ſpeciebus depravatis & corruptis, corruptæ oriuntur actiones: hæ ipſæ à ſpeciebus pravis oriundæ, corriguntur, aut removendo occaſiones, Ideas & actiones perturbationes aut contrarias ipſi ſubminiſtrando ſpecies, qvæ vel deleant priores corruptas, vel easdem corrigant, &c. ut natura ita reſtituta ſuæ

integritati per naturales suas ideas denuò agat. Hic est modus agendi superiorum medicamentorum, alius ne mente qvidem conceptibilis est. Sed longiùs deducere hæc prohibeor.

§. 4. Considerato sic animi impetu in vipera irritata, & mordicante, pergendum nunc ad motum humorum in tàm furibunda perturbatione. Hic autem consistit, in impetuosa sangvinis ebullitione, & effervescentia, in Iracundis omnibus obvia, veteribus exindè iram fervorem circa cor definientibus, indéqve iratus fervere & totus in fermento esse communiter qvidem sed appositè dicitur, undè & iram fortitudinis cotem dixere Medici, si non ut duce, sed ut milite ea qvispiam utatur: Ira hæc similiter acuit viperam, fugientem alias hominem & pertimescentem, ut supra dictum, eundem ut forti aggrediatur conatu; Fermentatio hæc sangvinis nimia, ex spirituum impetu, variis motibus cordis pulsatile corpus, moventibus & commoventibus oritur, indeq; nimia sangvinis rarefactio, incensio, effervescentia, & ebullitio, ex rarescente imprimis bilis pingvi acoleosa parte, & salina volatili ejus substantia in motum & volatilem impetum concitata, profieiscitur. Agitatum sic sangvinem similis salivalis seqvitur agitatio liqvoris, sive enim ex felle *cum Hodierno* sive ex sangvine & cerebro cum *Severino* derives, perinde est, dum partes ejus spirituosæ & salinæ volatiles, in motum effervescentiæ similiter rapiuntur: non secus ac homines irati spumare sæpius ore assolent, ex simili salivæ motu; Et qvidem eo magis hoc locum habet in vipera, qvo volatilioribus & facile fermentescibilibus eadem ditata est partibus, videatur *Severinus, qvi parte 1. cap. VII.* in eo est totus, ut calidam viperæ defendat temperaturam, eamq; ♀reis calidis & spirituosis & vesci alimentis & constare partibus: Unde & rectè ex Sulphureis spirituosis, & volatilibus hujusmodi partibus virulentiam ejus oriri defendit: *parte totâ secundâ.*

§. 5. Hisce consideratis, patet, qvid de venenositate morsus viperini habendum, consistit ea partim in Idea furoris Archei impressa dentibus & salivæ, sicqve per morsum una parti læsæ & conseqventer reliqvis partibus communicata, spiritum seu Archeum corporis similiter perturbante, & in furorem concitante: partim verò in parte salivæ fermentescente, per fistulam dentis in vulnus evibrata, & beneficio circulationis sangvinis toti massæ communicata, in similem fervorem

vocem & impetuoſum motum, eandem concitante: in hiſce conſiſtit venenum morſus viperini. Confirmant hoc multa tùm in viperis obvia, tùm in aliis animalibus obſervanda: ratione Ideæ dens humanus aliàs innoxius, venenatum infligit vulnus, nam redditus talis per imaginationem, & inde concitatam vehementem iræ paſſionem, teſte *Marco Marci Phil. Reſt. p. 430.* Meticuloſos & expaveſcentes fortius lædit, & periculoſius vipera, ob Ideam furoris Archeo trementi contrariam altius impreſſam. Qvo calidiores terræ regiones incolunt viperæ, eo venenoſiores, fortiùs ſcil. vel levi ex ira efferveſcentes: Qvò item magis inhiat Veneri, eo virulentior ejus eſt morſus, agitata jam ſpontè ſangvinea maſſa per ſpiritum genitalem, hincqve fortiùs eadem efferveſcente; Aſt qvo fortior efferveſcentia, eo altiùs furotus inprimitur Idea, nam & efferveſcentiæ vim furoris intendit imperis & Ideam contra major efferveſcentia fortificat, commota tota ſangvinis maſſa, undè & ſalivæ altiùs furoris imprimitur ſpecies: qvò acutiores ſunt dentes, eò malignior eſt morſus, ob faciliorem ſalivæ penetrationem, & altiorem ejaculationem, qvæ ſolo contactu externo nil nocet: hinc circulatores diffractis jam dentibus viperinis & mutilatis, ut mordeant eædem, patienter ferunt, qvia ſine noxa, minus penetrante, hebete earum acumine, minusqve ſic noxii infundente. Extra hanc efferveſcentiam innoxius eſt ſalivalis liqvor, referente namqꝫ *Bartholino de angina p. 110. ipſe Neapoli virus, qvod in chartam irritatæ viperæ bilioſo colori ſimile ejaculaverant, innoxiè manibus trivi & ab aliis devorari Florentinus ibidem Pharmacopola retulit.* Nam evaneſcentibus partibus ſpirituoſis & volatilibus, ſicqve ſedata efferveſcentiâ innoxium eſt virus. Idea furoris Archei partis læſæ impreſſa, ſimiliter eum perturbat, hinc intolerabilis verè dolor: aſt affluente ſangvine inopinatus tumor, ſalivæ fermenteſcibilibus particulis eandem in æqvalem efferveſcentiam cogentibus; Circulationis beneficio, brevi tota ejus afficitur maſſa, qvæ eodem ebulliens modô ad modum tumefacit corpus, febremqve accendit acutam: humores circa præcordia inprimis bilis volatilis, & fixus pancreatis ſuccus una qvoqvè commoti efferveſcendo, qva data porta ruunt, & regurgitando ſurſum atroces dant vomitus: Speciebus furoris interea in cerebrum allatis, vertigines primô experturbato ſpirituum motu; hinc deliria ex ſpeciei impreſſione infeſtant ægrum.

§. 6. Qvod in vipera contingit iræ percita œstro, idem & in aliis observamus animalibus; Ab homine omnium principe duco exordium: Qvi ut alteri solet esse lupus, imo diabolus, ita etiam vipera; idqve per morsum; dentes eqvidem ex se innoxii, ut & saliva, his tamen sæpè immedicabile, aut certè periculosum infligi vulnus constat, ubi ira vehemens eosdem armavit in perniciem: Exempla vide apud *Hildanum Cent. I. Observ. 84. 85. item Cent. IV. Observ. 87.* ex morsu levi hominis in digito gangræna brachii ad cubitum usqve idem *Cent. Epist. 73. Glandorp. Specul. Chir. Obs. 49. p. 239. Panarolus Pentecost. II. Obs. 42. Zacutus Lusitan. lib. 3. Prax. Admirandæ. Obs. 88.* Imò Sangvinem hominis ruffi venenatum perhibent, si ira exacerbato detractus fuerit Autore *Marco Marci pag. 433.* Sicut *Zacutus Lusitan. lib. III. Prax. adm. Obs. 82.* refert, ex potu sangvinis hominis ruffi, per venæsectionem sine affectibus gravioribus emissi, perpetuam secutam fatuitatem. Si ira fuisset percitus, vel alia vehementiori passione, alia certè secuta fuissent symptomata. Cauda Scorpioni viventi ex improviso amputata, innoxium facit vulnus, teste *Marco Marci p. 430. & Lynceo p. 782.* Ast irritata pessimum ejaculat virus, cujus vim in effervescentia à Sale volatili oriunda consistere, demonstrat *Pauli digress. de febr. malign. p. 50. 51. 52.* Similiter cornua tauri, ac dentes apri, qvando irritantur & efferantur plagam inferunt magis venenatam qvam si casu eadem fiat, inqvit *Marcus Marci pag. 430.* cujus ratio in sola iracundiæ consistit Idea, Sic mentionem facit vulneris virulenti ab apro in suram inflicti *Salmuth. Cent. III. Obs. IV.* ut & trium vulnusculorum à cercopitheco inflictorum, per biennium durantium, ut & vulneris difficulter curabilis à mure minore inflicti: hinc rectè concludit, *non dubito, qvin ejusmodi animalium, irritatorum inprimis morsus, malignitatis qviddam obtineat:* cujus sententiæ est qvoqve *Lynceus p. 782.* dum inqvit: *cum sciam venenosa animalia, qva pungendo aut mordendo vulnerant, vix nobis virus suum inferre, nisi irritata, adeoq; vel à nobis, vel aliis, vel à se ipsis ad iram eadem provocata fuerint: id sæpè in felibus, canibus, & gallis gallinaceis, iracundia flagrantibus contigisse animadverti, ut vulnera tunc infligerent cacoetica prorsus & ægrè sanabilia, cum tamen qvando placidè nobiscum agunt, & fortè nos sauciant, vix qvicqvam detrimenti indè percipiamus &c.* Qvi ipse discursus perplacet qvoqve *D. D. Pauli*

in Di-

in Digreß. propè finem: similiter discurrit *Febure traict. de la Chimie tom.* 1. *part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 8. *p.* 421. iten *Boyle of experimentall Philosophie Part.* 2. *experiment.* 2. *p.* 52. Porrò ex Eqvi morsu in tibia epilepsiam observavit *Salmuth. Cent. III. Obs.* 35. & Gangrænam ex eqvi morsu *Hildanus Cent. II. Obs.* 86. Qvi licet venenata simpliciter non habeat hæc vulnera, malignitatis tn. expertia non æstimat. Morsum lupi non rabidi, sed saltim irati malignitatem habere conjunctam, in eodem vide *Hildano Cent. IV. Obs.* 90. Confirmatur à *Schenkio in Observ. lib. VII. de Venen. animal.* qvi similiter luporum licet non rabientium morsum venenatum probat: Sed non satisfacit ratio, qvàm affert, qvia scilicet in renibus eorum plerumqve nascantur serpentes, Milliflui apes tantùm abest, ut scateant ubiqve melle, ut iracundiæ qvoqvè prodeant fel; Hinc ab apum ictu ortam gangrænam observavit *Zacutus lib. III. Prax. adm. Obs.* 83. ex punctura vespæ circa carpum dolorem ingentem totius & lipothymiam *Hildanus Cent. IV. Obs.* 77. Sicut ex simili punctura circa juncturam mandibulæ, ulcus insanabile secutum, idem *Observ.* 78. & dolorem horrendum aliaq; symptomata ex ictu vespæ secuta, theriacalibus internis & externis curata, *Riverius Cent. III. Obs.* 88. & *Obs.* 6. *Commun. à Pacheqvo*: Sicut aliàs eadem læsio curari solet per vespam super impositam, & per oleum ex vespis per infusionem applicatum, sicut Scorpius ejusq; oleum proprio medentur ictui. Nec alteri solum speciei infligunt labem, & noxam venenatam hæc animalia, sed se mutuis qvoq; interimunt ictibus: vipera namq; à vipera atrociter demorsa vitam cum morte commutavit: *Autore Zuvölfero*: Scorpiones irritatos permistos invicem, se mutuis transfigere ictibus, testatur *Lynceus*: Araneas insigniores in vitro conjunctas se mutuis petere aculeis, & enecare, oculatus sum testis, alia ut taceam: Persvadent hæc ipsa, & multa alia apud Autores passim obvia, venenatos esse hujusmodi animalium iratorum morsus, unus tn. plus alter minus: differentiæ ratio & in agente, & in patiente qværenda: agens nunc magis est irritabile, & irritati instrumenta nunc minùs, nunc magis sunt acuta, & majori in patiens flagrat odio, vel minori. Patiens si est meticulosum & pavidum, venenum morsu receptum multum exaggerare, & diffusioni in totum corpus portas patentes aperire potest, contrarium fit si animosum & intrepidum; nunc dispositum est magis ratione massæ sangvineæ, ad reci-

 pien-

piendum venenosum fermentum, nunc minùs, undè etiam nunc atrociora sequuntur symptomata, nunc leviora. Pars læsa nunc est nervosa, nunc est carnosa, nunc nobilior aut ignobilior, nunc nobili parti propior aut remotior &c, Variant hæc omnia magis & minùs venenatorum morsuum & ictuum vim & energiam.

§. 7. Ex modò allatis confirmata videtur sufficienter primitùs allata *Celsi* sententia, omnem animalis morsum qvoddam habere virus, ex qvibus conclusionis loco elicio, si ob id animal dicendum est venenatum, qvia ictus infert venenosos, vel morsus, seqvitur omne animal, etiam hominem esse venenatum, qvia fervente iræ stimulis animali inflictum tunc est venenatnm vulnus, ut demonstratum, idq; eo magis, qvo magis vehementia affectuum rapitur brutum, qvod rationis regimine eosdem refrænare nescit: Sed vix sine absurditate hoc dogma concedi potest, inprimis cum incongruum sit, id vocare venenatum, quod non semper habet venenum, nec quod aut vivum aut mortuum est tale, nisi in certo casu; Potiùs ergò arbitror, statuendum nullum animal revera & per se esse venenatum, fieri a. tale per accidens, dum abreptum impetuosis animæ passionibus, frendens ira & ferociens, vindictæq; anhelans, per effervescentem salivam, vel simile qvid, Ideam iræ conceptam, per morsum communicat, & ita venenat, id qvod innuit *Lyncens p.* 782. dicens: *In hanc devenerim sententiaus, venenum absolutum nullum dari, sed relatione solummodo habita ad objectum, & ejus qvidem naturam, modumqve inficiendi, imperscrutabilem verè nobis esse.*

CAPUT II. PRACTICUM.

PUNCTUM I.

Signa Morsus viperini & Diagnostica & Prognostica pertractat.

§. 1.

VIperam per dentes duos caninos læsisse, ex ægri relatione per optimè addiscitur. Notanda interim sunt & adjuncta ipsius morsus & supervenientia symptomata, ut & de qvalitate ejus, & in-

& institruenda cura certior reddatur Medicus. Morsum ergò ipsum quod attinet apparent in loco demorso duo foramina parva, invicem spatio discreta, vel etiam plura pro quantitate dentium, fluitq; ex his sangvis primò purus, hinc humor saniosus deindè oleosus spumosus, hinc æruginosus: prout magis magisq; sangvis partis læsæ à fermento venenoso immutatur; Symptomata qvæ superveniunt, sunt vel ex genere actionum læsarum, vel qualitatum corporis mutatarum, vel excretorum depravatorum; omniaqve habent originem vel ex furibunda Idea, per morsum impressa, vel ex præternaturali effervescentia, per fermentum venenosum inducta. Qvæ sicut se invicem sequi solent, enarrare placet; Pars demorsa miserandum dolet, adjuvantibus hic non parum spiculis acutissimis, ex dentibus viperinis in parte relictis, non secus ac spinulæ ex urtica planta, vel opuntia seu ficu Indica, præprimis majore, relictæ, dolorem ad modum acerbant. Dolor hic adeò sensim accrescit, ut totum quoqve corpus dolore tandem dicatur, undè subitaneo tumore, pars insurgit horrendam in magnitudinem, & sensim sensimqve totum similiter corpus inflatur; quodsi ore admoto haurire patiens conetur & exugere venenum, mox labra linguamqve mirum in modum intumescere videas, ut os ipsam vix amplius capere queat, hinc putrilagine correpta, brevi ulceribus scatet, teste oculato *Lynceo pag.* 177. Color partis læsæ primò quidem rubicundus, sensim alterato per fermentum veneni sangvine, subruber, donec livescat, & obrepente gangræna, Sphaceloqve nigrescat, corporis similiter nativus nitor perit, & pro fermenti efficacia, & sangvinis certa mistione, ac inde orta alteratione, nunc rubescit, nunc viridescit, nunc purpurascit, nunc nigrescit, sangvineæ massa tinctura rubinaceo sic corrupta: quales alterationes observare est in sangvine eorum, qui post iræ nimiam incandescentiam eundem arte evacuant, quibusdam mire flavescit, aliis viridescit vel etiam omninò livescit: Confusa ex inordinata effervescentia debita sangvinis mistione, indeqve obfuscata & obtenebrato splendido ejus rubore. Calor præterea totum exurit corpus intensus, incensa febre periculosa à peregrino & hostili fermento: Unde arescunt fauces, ardetqve larynx, accedunt vomitus biliosi admodum molesti, anxietates cordis, lipothymiæ & syncopes terribiles invadunt ægrum: hinc & Palladis arcis fit afflictio supervenientibus scotomiis, deliriis, tandemqvè amentiis:

laba-

labascente jam spirituum regimine, tremores agitant artus, & diffluente ac qvasi omninò liqvescente sangvinea massa, exsufflata propemodum flammula vitali, cum horroribus qvibusdam ultimi Naturæ afflictæ sed relictæ conatus indicibus, per poros penetrat frigidus pessimi ominis sudor, ac stagnante tandem, & subsistente sangvine in partibus vitali aulæ vicinis, & impedita sic ejus circulatione, adsunt refrigerationis extremorum, respirationis difficultates, tandemqve totius animæ expiratio supervenit.

§. 2. Ex qvibus vel sponte patet, qvalis eventus tandem expectandus veniat, qvo modò enim tanto symptomatum insultui par esse perterritus æger qveat? non tamen præcipitet se medicus in prognosi, qvia ut variant viperæ, pro varietate locorum, victuum, irritationis, &c. ita etiam variat eorum venenosa vis, qvod ipsum parili ratione de parte læsa tenendum; qvibusdam in regnis aliqvot horarum spatio, in qvibusdam tribus diebus, in aliis longiori tempore conficiuntur ægri; hoc generaliter interim notandum morsum, hunc, tanqvam ut plurimum lethalem, subitaneam medicaminis postulare opem. *Aëtius* hoc proponit τεκμήριον, Centaurium cum vino tritum bibendum præbeto; Siqvidem enim Pharmacum evomet homo morietur, si non, vivet. Qvod sexuum diversitatem attinet, litigant adhuc dum inter se autores, Maris an Fœminæ periculosior sit morsus: Sententias & autoritatis vide apud *Severinum pag. 414*, Et sanè ab utraqꝫ parte stat ratio, maribus major effervescentia competere videtur, fœmellis efficacior Ideæ vis, ob iracundiam, ad qvam in omni fermè animalium genere fœminæ sunt promptiores, ut ut vana non raro sit sine viribus Ira. Sed qvicqvid sit hujus controversiæ, parum aut nihil interest Medico, ut scias animalis lædentis sexum. Hæc tandem ultima prognoseos signa *Eustachius Rudius libro tertio de morb. acut. cap. XVIII*, collegit, & sunt: Si Vipera percussus in syncope incidit, si illi sangvis è naribus profluit, si labia virore adscivere, si digiti extremi gelidi redditi fuere, si corpus omne concussum est tremore, & ut Nicander ait, veluti grandine percussum sibi videtur, certum est mortem esse propinqvam.

PUN-

PUNCTUM II.

Methodum medendi morſui viperæ præſcribit.

§. 1. DIſpiciendum tandem quid valeat ars operoſa medentum, quid ferre recuſet; Maturam ferat opem Medicus,ne elapſa occaſione,qvæ ſecundum Dictatorem noſtrum Summum,ſolet eſſe præceps, ſimul ſperata ægri convaleſcentia evaneſcat. Indicatio quam præfixam habet medicus, eſt, removere venenum, quod præſtat vel ex vulnere extrahēdo,vel ex corpore expellendo. Conſiſtit namq; iſtud in parte ſalivæ efferveſcente, Idea furoris inſignita, ſublata ergò miasmate hoc,& inquinamento, ſecuritatis ſpes affulget. Qvæ extrahunt venenum ex parte læſa,ſunt Topica & exterius admoventur,idq; mox agendum in *primò* principio,antequam pernitioſa veneni celeritas,beneficio ſuæ volatilitatis,inprimis cum ſangvinis circulari motu,ad intimiora penetret, totamq; ſangvinis maſſam conſpurcet,ejusquè Idea ubiquè ſpiritus ſigillet. Abſciſſo hinc continuo membro læſo,abeſt noxa,teſte experientia *Galeni* in ruſtico, qui remorſus à vipera ſecundum digitum, hunc ſibi per falcem fructuosè & ſalutariter amputavit,videatur *Zacutus Luſitanus lib. V,Med. Prin. hiſtor. I.* Sed truculentum nimis eſt hoc remedii genus,ad mitiora ergò accedamus. Hoc interim ſemper obſervandum,ut injiciantur vincula,& ligaturæ,partibus ſuperioribus,firmæ & valentes,ne vi doloris concitatus ſangvis,nimio impetu per arterias affluat,nec citò nimis unâ cùm veneni inquinamēto per venas refluat. Teſtificati ſunt Pſylli Marſiq; noſtri inqvit *Severinus p. 249.* vid. *Panciroll. p. 178.* Cum fortè per viperas incautè mordentur, ſi continuò morſam particulā exaſperent ſcalpris, adeò ut tingatúr caro, multo cruore, quem diligenter expreſſerint, fieri ſic, ut nulla ſequatur noxa. Bona equidem hæc eſt medendi methodus. Sed dum conſideramus vulnuſculi anguſtias, & ſpontaneā partis extumeſcentiam,vereor ne plus attrahatur ſangvinis, ſine eo,ut convenienter evacuari poſſit,ita ùt præter veneni celeriorem propagationem,ex ſangvinis in tumore extravaſatione, coagulatione, & à fermento maligno mortificatione, ſubitaneus gangrænæ ingruat me-

 tus;

tus; meliùs ergò faciunt illi, qui partem commorsam scarificant, idquè pro circumstantiarũ varietate nunc levioribus nunc profundioribus incisuris applicando posteà tàm sangvisugas naturales, hirudines dictas, qvam artificiales, seu cucurbitulas, qvæ saniosum illum & tabe manantem ibiqvè conculcatum sangvinem exhauriant. Commendat hic *Severinus pag. 451.*. Exsuctorem, qvicunqvè sit & qvacunqvè ratione fiat, eumque ab omni labe securum promittit: Cujus tamen non fuero imitator, deterrente me observatione *Lyncæi pag. 778.* Sed duo omnium efficacissima, & absolutissima commendat *Severinus* media, Ignem nempè & Sulphur. Ignem qvidem expeditissimum esse auxilium, cum cæterorum præstet viribus, sicuti etiam *Hildanus in Observationibus* suis ignem ad canis rabidi morsum vel maximè commendare solet. Adhibendum autem pro Ustione svadet, rombum unum alterumvè fimi caprilli incensi, qvos imponendos svadet, donec cinerescant, fimum namqvè hunc in se & ignem servare & flammam reddere, idqvè ratione copiosi, qvo imprægnatus sit, 🜍is. Ceterum qvis non formidet hinc dolorem intensum, qvi per moram longè fieret crudelior, vereor ut patiens tunc tantam exhibiturus sit patientiam, qvantam dolorificum hoc reqvirit remedium: Et hoc ipsum similiter obtinet de ferro ignito, loco affecto impresso: Horrent ægri mentionem ferri, nedum ignis, qvid facient in hujus applicatione? commendo potiùs hic per elegantem modum *Domini Boyle in exper. Philos. idiom. anglico conscript. pag. 59.* Qvi etiam fit per ignem, sed sine ustione, per qvem extrahitur venenum, sed sine corporali ad partem læsam applicatione. Modus est hic: Ferrum ignitum admovetur parti affectæ eo usqve, qvo ferre potest æger sine dolorifica læsione, idqvè tamdiu, donec per hunc ignis contactum virtualem, extrahatur qvicqvid est in parte veneni, sic namqꝫ interdum in marte observari maculam qvandam flavam. Experimentum factum in homine qvodam vulgari, qvi statuto pretio, ab irritata insigniter vipera sustinuit morsum in manu, undè in continenti mirum in modũ eadem tota intumuit, ita ut vix ob temporis angustiam sufficienter incalescere potuerit ferrum, sed hoc per 10. vel 12. minuta admoto, incrementum tumoris omninò remisit, & licet adhuc aliqvandiu continuasset, spontè tamen posteà evanuit,

qvi post-

posteà sæpius hoc medio pecunias lucratus fuit. Qvoad efficaciam hujus medii, non dubito, de qvadam veneni extractione, qva ignis sulphureas volatiles & actuosas ejus partes alliceat: Sed forsan adhuc aliud qvid in recessu habet; dictum enim est supra, fermentum venenosum insignitum præterea qvoqꝫ esse Idea furoris, qvæ ipsa perturbando Archeum admodum exasperet malum. Sed huic nil magis contrariatur qvàm terror, qvo per ferri igniti præsentiam incusso, extincta priori Idea Archeus contrarium fabricet, sicqvè veneni vim non parum enervet. Observare datur simile qvid in procidentia uteri, qvæ ut ut per solam ligamentorum aut laxationem contingat, aut ruptionem, optimè tamen incusso certo modò terrore, idem restituitur in suum locum: teste enim *Roderico à Castro lib. II. de morb. mil. cap. 16.* cauterium actuale ignitum si teneat medicus manu, simuletqvè ac si vellet uterum tangere, eundem subitò retrahi: qvod ipsum in intestinis pro lapsis obtinere qvoqvè affirmabat. Simile Stratagema expertus est qvoqvè feliciter *Zacutus Lusitanus lib. II. Prax. adm. Observ. 95.* Idqꝫ ex manuductione *Avenzoaris*, per mures cruribus alligatos, qvorum transcursu perterrita fœmina, uterus in propriam reductus fuit sedem. Alterum generosum qvod còmmendat *Severinus* remedium est Sulphur, cujus varia est applicandi ratio, vel enim guttulas accensi sulphuris instillare, vel olei sulphuris per campanam complures guttulas in plagam demittere eamqvè specillo tenuissimo refricare protinus, vel 🝆 🜖li similiter immittere, vel 🜊 adhibere jubet. Præter autoritates, qvas apud eum vide, experimentum reddit hoc: Qvod 🝆 🜍ris effusam in abaco viperæ infecturam, confestim coagulet, & fixet. Perplacent hæc, cnm amice hic conspiret theoria & Praxis, illa effervescendo agere dicit venenum viperæ. Hæc ergò medicamentum postulat, qvod præcipitando coërcere qveat istam immorigeram vim. Cum itaqvè venenum viperæ consistat in sale volatili, Spiritibus 🜍reis juncto, hoc est, ut loqvitur *Severinus*, sanies viperæ sit pyrotica spirituosa 🜍ea & arsenicalis, optimè conveniet acidum, vel 🜍ris vel 🜖li vel 🜊ti, qvod præcipitat omnem Salem volatilem & figit, & coagulando blandè 🜍, fermentum vene-

 nosum

nosum omninò mortificabit. Hinc internè Spiritus hujusmodi acidus vel etiam ✢ Bezoartica, juncti Theriacalibus medicamentis tam laudabilem præstant opem, dum illa præcipitando vim veneni fermentativam hebetant, hæc verò si qvid inest Heterogeni in massa sangvinea, per cribrum cutis porosum excludant: de qvibus postea. Sed cum acidum hoc in oleum concentratum, vulneratæ applicatum parti corrodendo atroces excitare valeat dolores, forsan per manuductionem *D. Boyle* fumus ex incensis tædis ♀reis propè applicatis erit utilis: ut tùm ratione admoti ignis tum ratione vaporum acidorum ♀ris, junctis quasi viribus subjugetur venenum. Usitata sunt & alia extrinsecus applicanda pro veneni extractione, ut Aves, inprimis Gallus & Palumbus deplumati circa podicem, & admoti, vel dissecti per medium, & calentes adhuc applicati: Alii theriacam vel solam, vel aceto subactam commendant, vel ex theriaca cum cepis aliis & caricibus paratum cataplasma admovent, *Lynceus* ungventum ex majore parte olei Scorpionum mediocri theriacæ & minore aceti compositum cum fructu adhibuit. Tormentilla exterius applicata, salutem demortis attulit teste *Fracastorio lib. III. d. morb. contag. cap. 2. Aëtius* admodnm commendat stercus caprinum, cum aceto applicatum, vide *Zacæthm. lib. V. med. Princ. historia 2.* Hinc alii ex stercore capræ cum aceto, pice, cera & ♀re, utuntur mistura: nec inutile erit emplastrum magneticum *Salæ*, ratione magnetis ex ♀re Arsenico & Antimonio conflati, cui si addas vel pulverẽ viperinum vel earum bilem aut subigas cum earum pingvedine eo efficacius reddes. Viperarum namqꝫ partes externè applicatæ quæcunque, exoptatissimam ferunt opem, inprimis fel illitum, & caput mortuæ impositum, qvod ut ut furore prius ardeat, imminente tamen morte in terrorem & tremorem sensim facessente furore, obit. Extracto sic veneno, danda opera, ut si quid inest sangvinis adhuc corrupti & congrumati, per debitam suppurationem evacuetur, postmodumqꝫ consolidetur.

§. 2. Qvod interna attinet remedia, ea sint talia, qvæ conceptum jam fermentum venenosum foras excludant, intestinas sangvinis commotiones sistant, & discussis fuliginum per poros

cutis

cutis nebulis, serenitatem pristinam microcosmo inducant. Specialius Antidotorum vim determinat *Marcus Marci p. 434.* inqviens *Antidota & in principio & in progressu morbi medelam præstant; qvia nimirùm vel à veneno Ideas noxias exigunt, vel penitiùs mistum istud destruunt, vel demùm Archeum vulneris per amicabiles Ideas alloqvuntur, & solando furorem sensim exuere procurant.* Sint ergò alexipharmaca vel præcipitantia, hæc tàm positiva quàm privativa, illa tàm communia quàm contrà viperas appropriata, communia alexipharmaca ubivis nota, tàm simplicia quàm composita, inter simplicia Scordium, Scorzonera, Ruta, centaurium minus &c. ex mineralibus antimonialia prosunt fixata, ut diaphoreticam acquirant vim, imprimis ♁ ejus aureum, seu quod ☿ii sublimati beneficio ex antimonio eruitur, seu qvod per ⊖ ammoniacum sublimatur & figitur, ut sine vomitu secessuq; per nudam agat blandissimam diaphoresin; Ex animalibus omnia prosunt ex cervo parata. Theriaccs qvoq; insignis vis apud omnes commendatur autores, indequè Essentiæ theriacales, Spir. Theriacal. Camphorat. ex quo cum ♉ ⊕li & ♀ri (his inprimis volatilibus) parata mixtura simplex, de cujus usu jam præcedenti paragrapho, atquè etiam celebris Tinctura Bezoardica *Magnif. Dn. D. Michaëlis*, admódum erunt proficuæ. Opiata quoq; cum theriacalibus maritata, admodum commendo, cum theriaca communis maximam verè vim fortiatur ex opio, eo tamen minùs correcto, qvod si correctum legitimè cum Bezoardicis misceatur, sedando sangvinis impetuosum motum, & delendo furoris in Archeo Ideam, maximè foret proficuum. Appropriata ad morsum viperæ medicamenta ex ipsis copiosè hauriuntur viperis. Pertinent huc pulveres viperini, de quibꝰ videatur *Spontonus tractatu de pulvere viperino.* Item essentiæ earum & Tincturæ, quarum quamplurimas & in *Zvvölfero* & *Severino* invenies: & quod instar omnium est, ⊖ ejus volatile, quod si ritè absq; acido figere nescias, in id saltem incumbas, ut legitimâ edulcoratione urinosum & nauseabundum tollas saporem, è contrà verò svavem ipsi, dulcem & aromaticam omninò concilies & fragrantiam & dulcedinem, quod facilè secundum ductum *D. Boyle tract. supr. citat.*

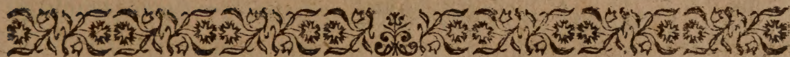
 fieri

fieri poteſt. Ratio operationis horum medicamentorum, conſiſtit in ſimilitudine, qvæ ſimile attrahit ſuum ſimile, aſſumta ergò vel ad mota viperina, fermentum venenoſum & ſalinum ſuæ naturæ omninò ſimile, attrahunt, illud alterant, vim fermentativum ſopiunt & placant. Parili ratione atqvè pili canis rabidi impoſiti, ejusdem morſui, relevant ægrum: & jecur ejusdem commeſtum eundem curant. Aut ſicut Scorpius vel apes impoſiti, ſuis ictibus iisdem medentur, eliciendo id, qvo nocent. Inter appropriata commendari vulgò ſolet fraxinus, utpotè cujus vel nudam umbram viperas & ſerpentes fugere autumant, hinc ſuccum foliorum admodum commendat *Zacutus Luſitanus libr. III. Prax. adm. Obſerv.* ſed rejicit hoc ex *Plinio* hauſtum dogma *Severinus pag. 264.* Et licet *Amatus Luſitan. Cent. I. Cur. I.* Puellæ à vipera demorſæ propinaverit ſucci fraxini ℥jv, cum juvamine, hoc factum eſt ratione tremoris adjuncti, cujus ſpecificum eſt in fraxino, & aqva ejus deſtillata egregia hic eſt medicina. An ex corylo parata medicamenta aſſumta aliqvid afferant commodi, nondum certò expertum: attactu qvidem virgæ colurnæ torpeſcere & ſtupefieri ſerpentem & viperas fama eſt, & circulum virgâ colurnâ circa viperam factum hanc non transgredi, qvidam, qvi ſe hoc experimentum vidiſſe dicebat, retulit. Non E. ejus internus uſus omninò videtur improbabilis: cum præterea in corylo qvamplurima abſtruſiſſima lateant arcana, & ☍ heraclinum ex eo paratum ſtupendas poſſideat vires: ut taceam corylinum viſcum ad morbos ab incantatione & veneficiis oriundos poteſtates obtinere omninò ſingulares: *Renealmus Obſerv. CLV. CLVII.* Morſam à vipera jam fermè conclamatam, reſtituit per decoctam ex Verbaſco & cortice Sambuci interno, cum parte ſexta baccarum acathalidis aſſumtum & partibus læſis ſcarificatis extra applicatum. Galegæ ſeu rutæ capraria vis, & hic ſpecifica eſt egregia, ▽m ejus deſtillatam non inferiorem æſtimat ▽ Scorzoneræ *Lynceus pag. 786* & cum hoc galegæ ſucco curatum juvenem ex viperæ veneno infectum, *vide in Schenck. lib. VI. de ven. anim.* Et Hiſtoriam Lacertæ cum vipera pugnantis, & cum galega contrà vim veneni viperini ſe munientis, vide in *Foreſte lio. II. de*

incert.

inert. urin. jud. pag. 209. vers. 156. Inprimis felicissimum expertus est usum urinæ humanæ ejusqvè potus, in morsu viperæ, *Zacutus Lusitan. lib. VII. Prax. eos adm. Observ. 94.* Sicut eadem prodest ad præservationem ipsius qvoqvè pestiferæ luis, jejuno si hauriatur ventriculo, ergo æ volatilis, cum Essentiis theriacalibus vel potius viperinis mixtus, foret hic saluberrimus. Saliva hominis jejuni serpentes & viperas enecare, communiter asserunt; sicut etiam sanatores dicti per sputum suum aqvis injectum & ebibitum, qvamplurimas ægritudines, etiam à viperis inductas noxas sanare solent, cujus exemplum vide *J. M. Marci pag. 554. §. 16.* qvi licet hanc vim Naturalem esse, & ex sola imaginatione sputum certò modò sigillante in qvibusdam subjectis provenire asserat: tamen amicus qvidam fide dignus retulit, esse donum qvoddam divinitus concessum & proprium esse qvibusdam in Italia, qvi festo Divi Pauli nati, signum serpentis vel viperæ sub lingva aliovè in loco gerant, cujus se oculatum testem, sanctè affirmavit. De Diæta non est ut multa moneam, cum eam præsens medicus dirigere facilè sciat, temperantiæ medium ubiq; est optimè, qvare ne & ego mediocritatis nimia prolixitate excedam limites, facio.

FINEM.

An Herrn Ldum. Ettmüllern.

DA bißher Procyon hat seine Feuer-Funcken
Mit auffgesperrten Schlund auff unsern Kopff gesprüth/
Daß mancher matter Geist vor Ohnmacht hingesuncken/
Und manches dürre Hertz annoch vor Hitze glüht:
Hat dein erhitzter Sinn sich doch noch mehr bemühet/
Und solchem klugen Werck in dessen nachgedacht/
Das man ietzt öffentlich in iedes Händen siehet/
Und das auch dir zugleich gantz neuen Ruhm gebracht.

Der

Der scharffe Natter-Biß/und was mit gifftgem Hauche
Und unvermerckter Dunst nach unserm Hertzen zielt/
Was mit geschwindem Tod und angesteckten Rauche
In unsre Glieder schleucht und uns das Leben stiehlt;
Und wie auch der Gefahr mit Fuge vor zukommen/
Daß das geschwinde Gifft geschwinder weichen muß:
Das ists/das ietzt dein Fleiß sich rühmlich vorgenommen/
Dein Fleiß/ der iederzeit wie ein geschwellter Fluß/
Von Feuer angehitzt/ hat fortzugehen wissen/
Und wollen ungehämmt und ungehindert seyn/
Der Grüffte/ Berge/ Thal und Wälder durch gerissen
Und ietzt so grosses Lob und Freude sammlet ein.
Deñ dir steht nunmehr frey die höchste Würd' und Ehren/
Die sonst Hygea giebt/von Ihr zu nehmen an/
Es wird dirs keine Zeit/noch Neid/noch Mißgunst wehrẽ/
Nur folge frisch hernach/ Machaon bricht die Bahn.
Doch wil der freye Muth an Freyheit sich begnügen/
Die Er ietzt nur bey Euch/ Ihr Väter/ hat begehrt;
Eh' Er nach euren Wundsch vollkommen wollen siegen/
Muß ihm auch noch zuvor sein wüntschen seyn gewehrt.
Sein Wille steht Ihm zu vorerst noch zu ergründen/
Was PO uñ TYBER führt; uñ was verborgen nu/
Wil Er durch Gottes Macht und uns zu Nutz' erfinden;
Nachdem so wird Er Euch schon sprechen wieder zu.

Also wüntschet/so wohl zu bevorstehender Reise/als höchst-rühmlichen neuen Ehren von Hertzen Glück
dein Freund/

Jacob Bauch.

